

JAVRH, P. (UR.)

## OBRAZI PISMENOSTI

Ljubljana, Andragoški center Slovenije, 2011

Decembra 2011 je izšla zanimiva monografija *Obrazi pismenosti*, ki prinaša razprave 12 avtorjev in avtoric (Estera Možina, Sabina Jelenc Krašovec, Meta Grosman, Mieke van Groenestijn, Olga Drogenik, Mirjana Ule, Natalija Vrečer, Marko Radovan, Manuel Kuran, Milko Poštrak, Natalija Žalec, Petra Javrh) o povezavah med sociokulturnimi praksami pisanja in branja ter učenjem in izobraževanjem.

Nenehno učenje je postalo v sodobni družbi del vsakdanjega življenja in besedna zveza vseživljenjsko učenje je prešla iz oksimorona v pleonazem. Kljub kritičnosti do različnih političnih in kapitalskih vdorov v polje učenja in izobraževanja, ki področji oblikujejo po svojih interesih, moramo ugotoviti, da je ob hitrih spremembah učenje posameznika in skupnosti nujno za ohranjanje kakovosti življenja in razvijanje blagostanja.

Temeljna zmožnost, potrebna za vseživljenjsko učenje v kulturi, ki sloni na pisnih virih, pisnem sporočanju, birokratskih sistemih, je pismenost, njen pomen pa se še povečuje. Opismenjevanje je bilo pomemben del izobraževanja odraslih že po drugi svetovni vojni in v času osvobajanja kolonij. Šestdeseta leta prejšnjega stoletja so bila bogata s prispevki o pismenosti, v katerih so pismenost interpretirali kot nujni pogoj za ekonomski razvoj in uporabljali besedne zveze, kot



je *boj proti nepismenosti*. Razvili so se novi programi, npr. *Regenerated Freirean Literacy Through Empowering*. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja se pojavi nov izziv, to je *funkcionalna pismenost* in raziskovanje funkcionalne pismenosti, ki postane del globalnih problemov. O tej temi v svojem prispevku poglobljeno piše Estera Možina in

pokaže tudi na vlogo Ane Krajnc pri raziskovanju pismenosti v Sloveniji.

Vseživljenjsko učenje se lahko uresničuje, če ljudje razvijejo zmožnosti branja in pisanja do take stopnje, da se v odraslosti in starosti te zmožnosti samoregenerirajo in samorazvijajo. Pismenost namreč vpliva na delo in zdravje, saj je npr. delavec, ki ni zmožen prebrati navodil o varnosti, bolj izpostavljen tveganju pri delu. Longitudinalno izobraževanje za vse skupine je mogoče, če vse skupine razvijejo razmeroma visoko stopnjo pismenosti že v mladosti in jo v naslednjih življenjskih obdobjih nadgradijo tako, kot kažejo potrebe in zahteve okolja, v katerem živijo. To vključuje razvoj profesionalne pismenosti ali pismenosti na področju specifičnega profesionalnega znanja in dela ter razvoj pismenosti, ki je potrebna za vsakdanje življenje (npr. pismenost, potrebna za branje in razumevanje navodil za uporabo zdravil, prevoznih sredstev ipd.).

Poleg izobraževalnih razsežnosti pismenosti moramo upoštevati tudi socialne. Razvoj pismenosti ni povezan le s kakovostnim izobraževanjem, temveč tudi s socialnim življenjem. Nižje stopnje pismenosti namreč pogosteje zaznamujejo predvsem tiste skupine na obrobju družbe (t. i. ranljive skupine), ki pisnega jezika ne uporabljajo (branje in pisanje) niti v vsakdanjem življenju pri delu niti pri drugih opravilih. Posebej so upadajo pisnih zmožnosti izpostavljene skupine mlajših odraslih, ki so zapustili šolanje. Slednjim je namenjen velik del razmisleka v monografiji *Obrazi pismenosti*.

Za potrebe spodbujanja funkcionalne pismenosti so se v Sloveniji razvijali novi izobraževalni programi, ki jih je vodil Andragoški center Slovenije. Ti programi so se dopolnjevali in po daljšem obdobju ugotavljajo, da se v Sloveniji vzpostavlja mreža programov, ki

upoštevata specifične potrebe v našem okolju in tvori inovativen model izobraževanja za razvoj funkcionalne pismenosti, ki izhaja iz ugotovitev, da so pisne prakse večdimenzionalne, povezane s spreminjajočim se delom in okoljem. Strokovnjaki in strokovnjakinje z Andragoškega centra Slovenije so v zadnjih 15 letih razvili kar nekaj posebnih izobraževalnih programov, ki so (bili) namenjeni različnim skupinam odraslih in njihovem razvijanju pismenosti in drugih temeljnih zmožnosti. Takšni programi so npr. Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM), Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU), Beremo in pišemo skupaj (BIPS), Most do izobrazbe. Pri razvijanju izobraževalnih programov so nastajali tudi teoretični prispevki, ki kažejo na potrebo po nenehnem prilagajanju programov različnim družbenim skupinam in novih zahtevam. Urednica monografije uvodoma pojasnjuje, da so zbrana besedila nastajala prav kot strokovne podlage za prenavo programov.

Monografija *Obrazi pismenosti* prinaša razmislek o različnih vidikih pismenosti, ki jo avtorji in avtorice pogosto povezujejo s konceptom družbene (ne)pravičnosti in družbeno ranljivih skupin. Teoretična ozadja prispevkov so različna, saj avtorji in avtorice razmišljajo s konceptualnimi aparati različnih strok (andragogike, sociologije, psihologije, socialnega dela, književnosti, jezikoslovja ...), kar jasno izriše pismenost kot kompleksen pojav; probleme, ki nastajajo na področju pismenosti, pa kot probleme, ki jih je treba obravnavati in reševati interdisciplinarno.

Besedila, četudi zelo raznolika, tvorijo celoto, sestavljeno iz teoretičnih pogledov, prikaza vplivov političnih usmeritev, različnih pogledov na koncept pismenosti in analize primerov dobre prakse. Preberemo lahko razpravo o andragoških teorijah in izhodiščih

pri delu z ranljivimi ciljnimi skupinami, kognitivnih teorijah učenja, pomembnih za spoznavanje učenja mlajših odraslih in odraslih, konceptu temeljnih zmožnosti. Temu sledijo prikazi in refleksije o mlajših odraslih in prehodu v odraslost, in sicer o novih podobah mladosti, motivaciji za učenje ter o problemih opuščanja šolanja in izključevanja iz izobraževanja. Prispevka o bralni in matematični pismenosti prinašata spoznanja dveh avtoric, ki se že dlje časa ukvarjata z omenjenima področjema. Hkrati nakažeta tudi problem opredeljevanja pismenosti. Opredelitev pismenosti je več in včasih prihaja do nejasnosti razmejitve med pismenostjo in izobraženostjo, med pismenostjo in temeljnim znanjem, ki ga posameznik potrebuje, da bi lahko deloval v svojem družbenem okolju.

V besedilih lahko zasledimo angažiranost avtorjev in avtoric, da bi z izobraževanjem t. i. ranljivih skupin pripomogli k njihovi vključenosti v družbene sisteme. Pri razvoju pismenosti v odraslosti ločimo dva pristopa. Prvi poudarja razvoj specifično določenih zmožnosti branja in pisanja, ki naj omogočijo, da se posameznik prilagaja sodobni družbi. Drugi pristop izhaja iz predpostavk, da je razvoj pismenosti (lahko tudi) orodje, da skupine z manj družbene moči pridobijo svoj glas, da jih okolje zasliši in omogoči soodločanje. Zdi se, da imajo avtorji in avtorice monografije *Obrazi pismenosti* v svojem zornem kotu predvsem drugi pristop.

Izobraževanje namreč pojmujejo kot dejavnost, ki preprečuje ali zmanjšuje socialno izključenost. Iz teh predpostavk izhajajo tudi temeljne naloge mentorjev v programih za razvijanje pismenosti. Mentorji naj bi pri udeležencih v izobraževanju spodbujali – poleg razvijanja zmožnosti pismenosti – tudi kritično mišljenje o vzrokih za revščino in nizko pismenost ter ohranjanje nekaterih skupin na

družbenem obrobju; spodbujali naj bi razmišljanje o problemih družbene moči in odločanja. S takim pristopom sklenejo lok med Freirejevimi pogledi na vlogo mentorjev v kulturnih krožkih, ki so nastajali kot del gibanja za opismenjevanje v revnih deželah in revnih delih bogatih dežel v prejšnjem stoletju, in najsodobnejšimi teorijami učenja, povezanimi s kognitivnimi znanostmi. Sklepno besedilo Petre Javrh poveže vsa preostala razmišljanja z ugotovitvami iz prakse in rezultati evalvacijskih študij izbranih neformalnih programov za razvoj pismenosti. Teoretična besedila sklene z ugotovitvijo o pomembnosti in nujnosti nenehnega kritičnega spremljanja prakse in evalvacijskih pristopov. Slednji naj zastavljajo tudi vprašanja, ali so izobraževalne prakse le pomoč, ki ohranja razmerja med skupinami, ali pa so prostor opolnomočenja skupin na družbenem robu, kar v času gospodarske krize postaja še poseben izziv.

Monografija je pomemben prispevek k razvoju strokovne razprave na področju pismenosti in bo v veliko pomoč pri pripravi, izboljšavi in inovacijah neformalnih izobraževalnih programov za mlajše odrasle, odrasle in starejše. Prav tako je lahko učinkovito izhodišče za kritično refleksijo o povezanosti med pismenostjo, znanjem in družbenimi praksami.

**Nives Ličen**